

მიტკიცებულია ანაწილ ჯავახიძე

**სახელმწიფო ენის განვრცობა – მუშაობისა
და სტაბილურობის სავუქველი**

თბილისი

2012

წინაკში შედის მისი მაღალყოვლადუსამღვდელოესობის მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძის ორი საკონფერენციო მოხსენება, რომელთაც აერთიანებთ იდეა, რომ ქვეყნის სტაბილურობას ხელს უწყობს სახელმწიფო ენისა და ეროვნული კულტურის განვრცობა მის ყველა რეგიონში. ამ შემთხვევაში სახელმწიფო ენა იქცევა სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბების საფუძვლად.

ამასთანავე, ევროპული სივრცე, საითკენაც მიისწრაფის საქართველო, საკუთარი ეროვნული იდენტობის დაცვის საქმეს უნდა ემსახუროს.

**სახელმწიფო ენა – საქართველოში მოსახლეობის
ინტეგრაციის, სამოქალაქო-სახოგადოებრივი
პოტიანობის მიღწემისა და კონფლიქტების
დაკავშირების საშუალება**

საქართველოს წმიდა ეკლესია ათასწლეულთა მანძილზე იყო და არის საქართველოს სახელმწიფოებრიობის მშენებელი მნიშვნელოვანი ძალა. ყოველი დამპყრობელი იმპერია ქვეყნის ოკუპაციის შემდეგ უპირველეს ყოვლისა ქართულ საეკლესიო სისტემას ანადგურებდა. ასე მოიქცა რუსეთის იმპერია XIX ს-ში, როცა ავტოკეფალიაც გააუქმა.

XX ს-ის დასაწყისში საქართველოს სახელმწიფოს აღდგენის დიადი საქმის უპირველესი ინიციატორი და ფუძემდებელი იყო საქართველოს ეკლესია, როცა XX ს-ის დასაწყისში მოსახლეობის ყველა ფენა მიემხრო სოციალისტურ მიმართულებას, რომელთაც პარტიების ჩაგონებით არ სურდათ საქართველოს დამოუკიდებლობაზე მსჯელობაც კი, ერთი-ორი ინტელიგენტის გარდა, ერთადერთი რეალური მძლავრი ძალა, რომელიც უწყვეტად ითხოვდა იმჟამინდელი თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიების გაერთიანებით ჯერ საფუძველი დადებოდა საქართველოს ავტონომიას, შემდეგ კი მის დამოუკიდებლობას – იყო საქართველოს ეკლესია, მისი საეკლესიო კრებები. ამ ფაქტმა ჩვენი სამღვდლოების მიმართ მტრულად განაწყო რუსეთის საიმპერიო წრეები, მაგრამ მას შემდეგ, რაც საქართველოს ხელმეორე ოკუპაცია ევროპულ სახელმწიფოთა წინაშე მწვავედ გააპროტესტა წმიდა ამბროსი ხელაიამ, ახლა უკვე წითელი რუსეთის იმპე-

რიამ დაიწყო ეკლესიის უკიდურესი დევნა. მაგრამ ცხადია, ქრისტეს სარწმუნოების მტკიცე კლდეზე მდგარ ეკლესიას ბრჭენი ჯოჯოხეთისანი ვერ მოერეოდნენ.

ამ ბოლო წლებშიც კი, ჩვენმა წმიდა ეკლესიამ და მისმა სახელოვანმა მეთაურმა უწმიდესმა და უნეტარესმა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ რამდენჯერმე იხსნა ჩვენი ქვეყანა დესტაბილიზაციის მძლავრი რყევებისაგან, რამაც განამტკიცა ჩვენი სახელმწიფოებრიობა.

ათეიზმის ეპოქაში საზოგადოების ყველა ფენა, მუშები, გლეხები და ე.წ. ფენა ინტელიგენცია სრულიად დაიმორჩილა საბჭოთა სისტემამ, ერთადერთი საქართველოს ეკლესია ემიჯნებოდა „ბოროტების იმპერიას“ – ამის დავიწყება არ შეიძლება.

ევროპული ღირებულებები ეფუძნება ქრისტეს წმიდა მცნებებს, ქრისტიანობას, მასზეა აგებული ევროპული ცივილიზაცია. წმიდა ნინოსა და მეფე მირიანის მიერ ქრისტიანობა იქცა სახელმწიფო სარწმუნოებად, ამით საქართველო გადაიქცა ევროპული სივრცის ბუნებრივ ნაწილად, აღმოსავლეთში მის ფორპოსტად, რადგანაც კავკასიაში მხოლოდ საქართველო იყო ერთადერთი ქრისტიანული სახელმწიფო ბოლო ათასწლეულში.

XV ს-დან ბიზანტიის ქრისტიანული სახელმწიფოს დამხობისა და მის ადგილას მაჰმადიანური ქვეყნების ჩამოყალიბების შემდეგ ერთმანეთს მოწყდა ევროპა და საქართველო. ჩვენი ხალხი მუდამ ცდილობდა კვლავ დაბრუნებოდა თავის ბუნებრივ მოკავშირეებს, თავის ევროპულ სახლს. მხოლოდ ამჟამად, XXI ს-ის დასაწყისში მოგვეცა ამის საშუალება – რაც გვაიმედებს, გვახარებს და გვჯერა თავის ევროპულ სახლში კიდევ უფრო გაძლიერ-

დება ქართველთა კულტურა და მისი სახელმწიფო და ერი, ისე, როგორც მართლმადიდებელი ბერძნებისა, რუმინეთისა, ბულგარეთისა და სხვათა.

ჩვენმა ქვეყანამ ბევრი რამ უნდა ისწავლოს ევროპის ისტორიული გამოცდილებიდან. ეს ითქმის იმ დამოკიდებულების შესახებაც, რომელიც არსებობს ევროპაში სახელმწიფო ენების მიმართ.

ევროპულ ქვეყნებში სახელმწიფო ენა გამოიყენება სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებისათვის, ქვეყნის შიგნით მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების ინტეგრაციისათვის, სახელმწიფო ენის გათავისებით ისინი გადაიქცევიან ერთიანი, მთელი ქვეყნის მომცველი კულტურის თანამონაწილეებად.

მთელი ქვეყნის მომცველი ერთიანი კულტურის ჩამოყალიბებას ევროპულ ქვეყნებში თავისი ისტორია გააჩნდა.

შუა საუკუნეთა ასწლოვანმა და სხვა მრავალმა ომმა ევროპა დათრგუნა. განათლებულ XIX საუკუნეში პოლიტიკოსები ეძებდნენ გზებს, რათა შეწყვეტილიყო ომები და მშვიდობას დაესაღურებინა. ამ მიზნით XX ს-ში შეიქმნა „ერთა ლიგა“ და „გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია“, რომელთა მთავარი დანიშნულება იყო ერთაშორისი მშვიდობა.

მშვიდობის მისაღწევი საშუალებების ძიებისას მეცნიერებმა და პოლიტიკოსებმა დაასკვნეს, რომ ომების ძირითადი მიზეზი იყო თვითგამორკვეულ ერთა მისწრაფება საკუთარი სახელმწიფოს დასაფუძნებლად. საერთაშორისო საზოგადოება თანდათან დარწმუნდა, რომ მშვიდობის მისაღწევად საჭირო იყო, რათა ყოველ ერს ჰქონოდა საკუთარი სახელმწიფო.

„ყოველ ერს – საკუთარი სახელმწიფო“ – ეს დევიზი თანდათან იქცა რეალობად. დიდმა იმპერიებმა გაათავისუფლეს ყოფილი კოლონიები და იქ მცხოვრებ ერებს საკუთარი სახელმწიფოები ჩამოუყალიბეს. ევროპაშიც მრავალი ახალი სახელმწიფო ჩამოყალიბდა იქ მცხოვრები ყოველი ერისათვის. ეს პროცესი მსოფლიო მშვიდობის კარგი საშუალება აღმოჩნდა.

მაშასადამე, ერთა მიმართ თანამედროვე ევროპული დევიზი ასეთია – „თითოეულ ერს საკუთარი სახელმწიფო“ – საყოველთაო სტაბილურობისა და მშვიდობისათვის.

ამასთან დაკავშირებით, ისმის კითხვა, თუკი ყოველ ერს მიეცემა საკუთარი სახელმწიფო ამ სახელმწიფოს შიგნით მცხოვრებ ეთნოსებს ხომ არ მიენიჭებათ ასეთივე უფლება საკუთარი სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისა? სახელმწიფოს შიგნით ხომ არ წარმოშობა დესტაბილიზაციის ახალ კერები?

ამასთან დაკავშირებით დიდი ხანია ჩამოყალიბდა წესი – როცა რომელიმე ერს მიეცემა საკუთარი სახელმწიფო აღიარებული საზღვრებით, მან, როგორც დომინანტმა ერმა უნდა შეძლოს თავისი სახელმწიფოს შიგნით მცხოვრები სხვადასხვა ეთნოსების ინტეგრაცია, მათი კულტურული გაერთიანება და სახელმწიფოს ერთგულ მოქალაქეებად გარდაქმნა საკუთარი ენისა და კულტურის განვრცობით.

მაგალითად, ვთქვათ საფრანგეთში ფრანგმა დომინანტმა კულტურულმა ძალამ უნდა შეძლოს საფრანგეთში მცხოვრები ვთქვათ არაბების ან სხვა ეთნოსების შეყვანა ფრანგული კულტურის წიაღში, ფრანგული ენის შეთვისებით, მისი გათავისებით.

ამიტომაცაა, რომ ვთქვათ საბერძნეთში – ბერძნული ენა მისი ყოველი მოქალაქის ინტეგრაციისა და კონსოლიდაციის საშუ-

აღებაა, ბერძნული ენა - საბერძნეთის ყოველი მოქალაქის ენაა, ამიტომაც სახელმწიფო ენა იქ არის ეთნიკური კონფლიქტები-საგან გათავისუფლებისა და სამოქალაქო ერთიანობის მიღწევის საშუალება.

ყველა ქვეყანაში - სახელმწიფო ენა არის სამოქალაქო საზოგადოების, კონფლიქტების დარეგულირების, მისი თავიდან არიდების საშუალება. სამოქალაქო ერთიანობა მხოლოდ სახელმწიფო ენის გავრცელების შედეგად მიიღწევა.

მაგალითად, ამჟამინდელ საქართველოში, როგორც ცნობილია, მთელი რეგიონები არსებობს, სადაც სახელმწიფო ენა არ არის ამ რეგიონების მოსახლეობის ენა. ქართული ენა ამ რეგიონებში, როგორც ცნობილია, არ იციან. ევროპული ტიპის სახელმწიფოში ასეთი მდგომარეობა არ შეიძლება არსებობდეს, როგორც ვთქვით, ევროპულ ქვეყნებში ქვეყნის დომინანტ ერებს ავალდებულებენ თავიანთი ენითა და კულტურით გაამთლიანონ ქვეყნის მოსახლეობა აქციონ ქვეყნის ერთგულ მოქალაქეებად. გამონაკლისია კონფედერაციული სახელმწიფოები, რომელნიც სხვადასხვა ერების ურთიერთშეთანხმებითაა გაერთიანებული.

აღსანიშნავია, რომ XIX საუკუნემდე, რუსების შემოსვლამდე ქართული ენა იცოდა საქართველოში მცხოვრებმა ყველა ეთნიკურმა ჯგუფმა, თბილისელი სომხები და ასევე საერთოდ საქართველოში მცხოვრები სომხები შესანიშნავად ფლობდნენ ქართულს, ასევე ოსების, მუსულმანების და აფხაზების განათლებული ფენები და საზოგადოდ ხალხი. უფრო მეტიც, რუსების შემოსვლამდე ქართული ენა მთელი კავკასიისათვის ერთაშორისი ურთიერთობის ენა იყო. მაგრამ საქართველოში ორ საუკუ-

ნოვანი ბატონობის შემდეგ, XXI საუკუნეში, როგორც ითქვა ქართული ენა - არ იცინან, ანდა ძალზე ცუდად იცინან საქართველოში მცხოვრებმა ეთნოსებმა. ევროპული მიდგომა ამ საკითხისადმი გვაგაღებულებს – სახელმწიფო ქართული ენის საშუალებით ქვეყნის ერთგულ და შემოქმედ მოქალაქეებად გავერთიანოთ ყველა ეთნოსი, სახელმწიფო ქართული ენის საშუალებით უნდა მოხდეს სამოქალაქო საზოგადოებრივი ერთიანობის მიღწევა, მოსახლეობის ინტეგრაცია, ეთნოგაუცხოების დაძლევა.

კონფლიქტების ერთ-ერთი წყარო არის გაუცხოება, როცა ეთნიკურმა ჯგუფმა, იმის გამო, რომ არ ფლობს სახელმწიფო ენას, არ იცის დომინანტი ერის მიზნები, მისწრაფებები, ის გაუცხოებულია, და უცოდინარობის გამო უნდობლობითაა გამსჭვალული, ამ დროს შეუძლებელია სამოქალაქო მთლიანობის მიღწევა.

ამასთან დაკავშირებით, მისასაღებელია ჩვენი სახელმწიფოს მეცადინეობა, რათა სახელმწიფო ენა გავრცელდეს რეგიონებში, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი, საჭიროა მეტი მუშაობა.

როგორც მოგეხსენებათ, მე ვარ მანგლის-წალკის ეპარქიის მმართველი, ვიცნობ ამ რეგიონს. წალკის რაიონში ცხოვრობდა 80 000-მდე ბერძენი, ქართული ენის უცოდინარობის გამო 90-იან წლებში ისინი უნდობლობით განეწყვენენ საქართველოს მიმართ, საბოლოოდ კი დაუბრუნდნენ ისტორიულ სამშობლოს. ერთი წალკელი ბერძენი ქალბატონი ამბობდა, რომ ამ გაუცხოებისა და ხალხის ტრაგედიის მიზეზი იყო სახელმწიფო, რომელმაც მათ სკოლებში არ ასწავლა ქართული ენა, არ გააცნო ქართუ-

ლი კულტურა. ამჟამადაც რეგიონები ითხოვენ და სურთ შეისწავლონ ქართული ენა. რუსეთის იმპერია ჩვენს ეთნოსებს მიზანმიმართულად არ ასწავლიდა ქართულ ენას, რასაც მოჰყვა გაუცხოება და კონფლიქტები. ამის თავიდან აცილება შეიძლება ქართული სახელმწიფო ენის განვრცობით. საჭიროა გამოყენებული იქნას მასმედიის საშუალებები. კომუნისტების მმართველობის დროს რადიო და ტელე სივრცის ძირითადი ნაწილი ჭეირა რუსულენოვან გადაცემებს. ახლა საჭიროა ეს სივრცე შეივსოს არა ინგლისური ენით არამედ ქართული ენით, ქართულენოვანი გადაცემებით, ქართულენოვანი ფილმებით, ქართული სიმღერებით თუ მუსიკით.

ყოველ დომინანტ ერს – როგორც ითქვა ევალეზა საკუთარი ენის განვრცობა საკუთარ სახელმწიფოში – ეს მოვალეობა ჩვენც უნდა შევასრულოთ. ამას გვაგალებს ევროპის სახელმწიფოებრივი გამოცდილება. ეს ჩვენი ვალდებულებაა საქართველოში მშვიდობისა და სტაბილურობის მისაღწევად. ევროპა არ ითხოვს ჩვენს ბილინგვიზმს, ევროპა ითხოვს საქართველოში მშვიდობას, მის სტაბილურობას, აქ კი ასპარეზი ეხსნება ქართულ ენასა და კულტურას.

საქართველოს მოსახლეობის ინტეგრაცია ერთიანი კულტურით – ეს ჩვენი ვალდებულებაა. ეს ჩვენ უნდა შევძლოთ.

რუსეთის იმპერიამ საქართველოს მთელი მოსახლეობის, ყველა ეთნიკური ჯგუფის გამაერთიანებელ ქართული ენას ჩამოართვა ეს ფუნქცია და მის ნაცვლად ერთა შორის ურთიერთობის საშუალებად დანერგა რუსული ენა. ქართულ ენას აღარ ასწავლიდნენ საქართველოს რეგიონებში, ის მხოლოდ ქართველთა ჯგუფის ენად იქცა.

ენის მსგავსად საერთო ქართული კულტურა აერთიანებდა მთელ საქართველოს მოსახლეობას. საქართველოს ყოველ კუთხეში ათასწლეულთა მანძილზე მხოლოდ ქართული ენით ადიდებდნენ უფალს აფხაზეთის, სამეგრელოს, სვანეთის, რაჭა-ლეჩხუმისა თუ ქართლ-კახეთის მოსახლეობა. ქართული კულტურა ყოველ კუთხეს აერთიანებდა, ის იყო საერთო კულტურა.

ძველ საქართველოში არასოდეს შექმნილა კუთხური, ლოკალური კულტურა.

მაგალითად, აფხაზეთში გავრცელებული იყო არა აფხაზეთური კულტურა, არამედ ქართული. ასევე სხვა კუთხეებში არასოდეს შექმნილა არათუ რაიმე თხზულება, არამედ რაიმე წარწერაც კი ვთქვათ სვანურ, მეგრულ, კახურ ანდა მესხურ კილოზე. ქართული ენა და კულტურა ყოველ კუთხეში მიიჩნეოდა საერთო, ამავე დროს საკუთარ ენად, ხოლო ქართული კულტურა საერთო კულტურად. ასეთი სურათი დახვდათ რუსებს საქართველოში, მაგრამ მათთვის ეს მოუთმენელი იყო. „დაყავი და იბატონეს“ პოლიტიკის შესაბამისად საიმპერიო-სამეცნიერო წრეებს დაევალებათ ბრძოლა საერთო ქართული კულტურის წინააღმდეგ. პეტერბურგის უნივერსიტეტის კათედრის გამგემ პროფესორმა პატკანოვმა და მისმა მოწაფეებმა, მათ შორის ნ. მარმა, მათმა მიმდევრებმა, მათ შორის დეკანოზმა ვოსტორგოვმა მთელი მიმართულება შექმნეს მეცნიერებისა – ე.წ. „ქართიზაციის“ თეორია, რომლის მიხედვით საქართველოს ყოველ კუთხეს უძველეს ხანაში თითქოსდა გააჩნდა საკუთარი კულტურა, რომელიც შემდეგ, თითქოს, შთანთქა „ქართის ტომის“ კულტურამ – ანუ ქართულმა კულტურამ, რომ თითქოსდა სულ სხვადასხვა წარმოშობის

ხალხები არიან ქართლელები და კახელები, სულ სხვა ხალხია სვანები და მეგრელები, რომ თითქოსდა ქართიზაციის შედეგად მათ თავს მოახვიეს ქართული ეკლესია და ქართული კულტურა. ამიტომაც მოითხოვდნენ ისინი, რომ ბიბლია თარგმნილიყო მეგრულად და სვანურად. ასეთივე მდგომარეობა გაგრძელდა წითელი რუსეთის იმპერიაშიც. თავდაპირველად გამოაცხადეს და უდიდეს სამეცნიერო წარმატებად ჩათვალეს თეორია თითქოსდა დასავლეთ საქართველო თავდაპირველად დასახლებული იყო ადიღეურ-აფხაზური ტომებით, თითქოსდა „ფს“ და „ყვა“ ტომების სიჭარბე ამ ფაქტს ადასტურებდა. რომ ქუთაისიც კი აფხაზთა ეთნიკური ჯგუფის ქალაქი იყო და შემდეგ თითქოსდა IX-X საუკუნეებში ქართული ეკლესიის მძლავრობის შედეგად აფხაზეთში დაინერგა და გავრცელდა ქართული ენა და კულტურა. ეკლესიურადაც თითქოსდა დასავლეთ საქართველოში არ ვრცელდებოდა მცხეთის ე.ი. ქართული ეკლესიის იურისდიქცია, თითქოსდა მთელი დასავლეთ საქართველო IX-X საუკუნეებამდე იმყოფებოდა კონსტანტინოპოლის საეკლესიო იურისდიქციაში, იქ თითქოსდა ეკლესიებში წირვა-ლოცვა არა ქართულ ენაზე, არამედ ბერძნულ ენასა და ადგილობრივ დიალექტებზე აღესრულებოდა და შემდგომ IX-X საუკუნეებიდან, თითქოსდა პროზელიტური ქართული ეკლესია შეიჭრა დასავლეთ საქართველოში და იქიდან გააძევა ბერძნული საეკლესიო იერარქია. გააუქმა ბერძნულენოვანი წირვა-ლოცვა და დაწერა ქართული. ეს ცრუ საეკლესიო თეორია უფრო მეტად გავრცელდა საბჭოთა ეპოქაში, და ეს ყალბი თეორია ნაციონალური წარმატებების შარავანდელით შეამკეს.

მის შემდეგ რაც უკვე 60-70-იანი წლებიდან გამოიკვეთა აფხაზური სეპარატიზმი, ჩვენს სამეცნიერო წრეებში მიხვდნენ, რომ დასავლეთ საქართველოს თავდაპირველადვე ადიღე-აფხაზების ცხოვრების შესახებ - აქეზებდა აფხაზთა სეპარატიზმს, ახლა უკვე ახალი თეორია შემუშავდა, თავისი არსით იგივე, თითქოსდა, დასავლეთ საქართველო - კოლხური კულტურის არეალი იყო, აღმოსავლეთ საქართველო - იბერიული კულტურის, ხოლო კახეთის დიდი ნაწილი ბოდბისა და დავით-გარეჯის ჩათვლით, თითქოსდა, ალბანური კულტურის არეალს წარმოადგენდა. ეს თეორია იმდენად გამყარდა, რომ ამჟამადაც კოლხების მემკვიდრეებად ერთ-ერთი ქართული კუთხე მოიაზრება, იბერიულისა კი მეორე. მაშინ როცა, როგორც ვთქვით იმთავითვე, ისტორიაში გამოჩენისთანავე ყველა ქართულ ტომსა და კუთხეს ერთი ენა და კულტურა აერთიანებდა. ამ საკითხს რომ ქართული ენა და კულტურა საქართველოს ყველა კუთხის გამაერთიანებელი იყო წარმართობის დროსაც კი - თავისი ნაშრომები მიუძღვნა დიდმა ივანე ჯავახიშვილმა.

ჩვენ ვაცხადებთ - კოლხეთი ერქვა არა დასავლეთ საქართველოს ცალკე აღებულს, არამედ სრულიად საქართველოს ქრისტიანობამდე დიდი ხნით ადრე. იმჟამად სრულიად საქართველოს მოსახლეობას ერთი კულტურა - კოლხური კულტურა გააჩნდა, ამიტომაც აღმოჩნდა კიდევ კოლხური არქეოლოგიური საგანძურები აღმოსავლეთ საქართველოს მრავალ კუთხეში, მათ შორის სამაჩაბლოში და სევანის ტბის ჩრდილოეთით, ასევე ჭოროხის ხეობაში, ისტორიულ ლაზეთში ქართველთა უძველეს საცხოვრისში - ორდუდან დასავლეთ საქართველოს ჩათვლით. ასე, რომ

თავის დროზე კოლხეთი მთელ საქართველოს ერქვა, ხოლო შემდეგ ეპოქაში ასევე იბერია ერქვა არა მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს, არამედ სრულიად საქართველოს, ამ ეპოქაში გავრცელდა ქრისტიანობა და ამიტომაც ქართულმა ქრისტიანულმა კულტურამ მოიცვა სრულიად საქართველო.

საქართველოს სწავდასწავ კუთხეებისთვის საკუთარი კულტურის ძიება და ამ მოსაზრების განმტკიცება მიიჩნევა ამჟამად პატრიოტიზმად, მაგრამ ძველ საქართველოში არავის უთარგმნია წმიდა წერილი კუთხურ დიალექტებზე - რადგანაც მთელ ერს ერთი კულტურა და ერთიანი ეროვნული შემეცნება გააჩნდა.

აი, ეს მოსპეს რუსეთის იმპერიის მსახურებმა, ამჟამად კი - ქვემო ქართლსა თუ ჯავახეთში არა ქართული კულტურით მთლიანდება საზოგადოება, არამედ რეალურად ერთაშორისი ურთიერთობის ენა არის რუსული ენა. აი, აქ არის საჭირო ქართული კულტურის გაძლიერება. მუშაობა, რათა ქართული ენა კვლავაც გადაიქცეს საქართველოში ყველა კუთხის მოსახლეობის ენად და რათა ქართულმა კულტურამ კვლავაც გააერთიანოს საქართველო, ამინ.

25.XI.2011

ქართული უნივერსიტეტის
ქართველოლოგიის ცენტრის კონფერენცია

საქართველო ევროპულ სივრცეში

საქართველო ევროპულ იდენტობაში

XIX საუკუნემდე, კავკასიაში რუსების გამოჩენამდე, ქართველ ერს მუდამ გააჩნდა თავისი სახელმწიფო და ცხოვრობდა კიდევც ათასწლეულთა მანძილზე სახელმწიფოებრივი ცხოვრებით. იბერიის ანუ საქართველოს სახელმწიფოს შესახებ ჩვენ მრავალ ცნობას გვაწვდიან ანტიკური ეპოქის ავტორები. მაგალითად, I ს-ის ცნობილი გეოგრაფოსი და ისტორიკოსი სტრაბონი აღწერს იბერიის სახელმწიფოებრივი მმართველობის სისტემას, გვაწვდის ცნობებს მისი ჯარის, ქალაქების, სოფლებისა და ხალხის შესახებ.

ჩვენთვის საინტერესოა, რომ სტრაბონი საქართველოს მიიჩნევს ევროპული სივრცის ნაწილად გეოგრაფიული თვალსაზრისით.

კერძოდ, ის ძველ ავტორებზე დაყრდნობით წერს, რომ საზღვარი ევროპასა და აზიას შორის გადის მდინარე ფაზისზე.

ბიზანტიური განათლებით სახელგანთქმული ექვთიმე მთაწმინდელი, სხვა წმიდა მამები ათონურ-ბიზანტიური სკოლისა (რომელთაც საქართველოში განამტკიცეს ევროპულ-ბიზანტიური განათლების საფუძვლები X-XI სს-ში) მიიჩნევდნენ, რომ მდინარე ფაზისი ერქვა მდინარე ჭოროხს. როგორც აღინიშნა, სტრაბონის ცნობით მდინარე ფაზისის მარჯვენა სანაპიროდან იწყებოდა ევროპა, ხოლო მის მარცხენა სანაპიროზე აზია იყო განლაგებული, ვინაიდან, ისტორიული საქართველოს უმეტესი

ნაწილი ამ მდინარის მარჯვენე მდებარეობდა, ანტიკურ ეპოქაშიც საქართველო ევროპის ნაწილად მოიაზრებოდა.

აღბათ გეოგრაფიულზე უფრო მნიშვნელოვანია ის, რომ, სულიერი და კულტურული თვალსაზრისით, საქართველოს მუდამ თავისი თავი მიაჩნდა ნაწილად ევროპული ცივილიზაციისა. ამის შესახებ ჩვენ ცნობებს გვაწვდიან ეროვნული მატრიანები. კერძოდ I-IV სს-ში ქართველთა მიერ ქრისტიანული სარწმუნოების მიღება, განიხილებოდა, როგორც უმთავრესი მომენტი, რომელმაც სულიერ-კულტურული თვალსაზრისით საქართველო გამოიჯნა აზიიდან და შეუერთა იმჟამინდელ ევროპულ სივრცეს. მაგალითად, როგორც კი IV ს-ში იბერიის მეფე მირიანმა და მთელმა ქართველმა ერმა, წმ. ნინოს მოღვაწეობით, მიიღეს ქრისტიანული სარწმუნოება, მაშინვე, იბერიის დედაქალაქ მცხეთიდან ცნობა გაიგზავნა რომის იმპერატორთან ამ მოვლენის შესახებ. მემატრიანის ცნობით იმპერატორმა მადლი შესწირა უფალს, რომელმაც იბერიის ხალხი გაქრისტიანების გზით დაუკავშირა დასავლეთს. იმჟამად, ქრისტიანობა წარმოადგენდა სარწმუნოებას რომაულ-ბიზანტიური იმპერიისა, რომლის საფუძველზეც აღმოცენდა შუა საუკუნეთა ევროპული ცივილიზაცია. ქართველი ერი ამ სარწმუნოების მეშვეობით, არა მხოლოდ სულიერად გადაიქცა ერთ-ერთ ნაწილად ევროპული სივრცისა, არამედ, მან იტვირთა ფუნქცია აღმოსავლეთის მიმართულელებით მისი დაცვისა. საბოლოოდ, ქართველი ხალხი კავკასიაში იყო ერთადერთი ერი, რომელსაც XI ს-ის შემდეგ ერთდროულად გააჩნდა საკუთარი სახელმწიფო და ქრისტიანული სარწმუნოება, რის გამოც საქართველო ფაქტობრივად იყო ევრო-

პულ-ქრისტიანული სივრცის დამცველი, მისი აღმოსავლეთის ბასტიონი, რომელსაც მუდამ უტყვედნენ არაქრისტიანული აღმოსავლეთის იმპერიები. საქართველოს დაცვა – ევროპული ცივილიზაციის დაცვასაც ნიშნავდა, რადგანაც ის, მისი ერთ-ერთი ფორპოსტი, მისი სასაზღვრო ჯგები იყო.

ქრისტიანული მსოფლიოს დამცველად რომ წარმოედგინათ ქართველ მეფეებს თავიანთი თავი, კარგად ჩანს V ს-ის დიდი ქართველი მეფის ვახტანგ გორგასლის ცხოვრებიდან, სადაც ის აცხადებს, რომ მისი ბრძოლები მიმართულია იმისაკენ, რომ დაიცვას იერუსალიმისა და ყველა ქრისტიანი ერის უსაფრთხოება. მემატინის ცნობით, მისი არმია ებრძოდა უზარმაზარ, ასიათასობით ჯარისკაცისგან შედგენილ არმიებს, ერთ-ერთ ბრძოლაში დაჭრის შემდეგ სიკვდილის წინ ვახტანგ გორგასალმა დატოვა ანდერძი, რომლის აღსრულება საუკუნეთა მანძილზე განსაზღვრავდა ქართველთა ლტოლვას ევროპული სივრცისაკენ. კერძოდ, მისი ანდერძი იყო „ნუ მიატოვებთ ბერძენთა სიყვარულს“, ბერძენების ქვეშ აქ იგულისხმება ბიზანტიურ-ევროპული ქრისტიანული სივრცე. ასე, რომ ქართველობა არა მარტო მიიჩნეოდა თავის თავს ევროპული სივრცის ნაწილად, არამედ საკუთარი სისხლით და თავდადებული ბრძოლით საუკუნეთა მანძილზე იცავდა მას. საქართველო შუა და დასავლეთ ევროპას არაქრისტიანული მეზობლი ტომების მოზღვავენას არიდებდა.

თავის მხრივ, ევროპასთან კავშირმა გააძლიერა საქართველოს სახელმწიფოებრიობა. ჩვენ მოვიყვანთ ორიოდ მაგალითს. როგორც ითქვა, ათასწლეულთა მანძილზე ქართველ ერს უწყვეტად გააჩნდა თავისი სახელმწიფო, ზოგჯერ ძლიერი, ზოგჯერ

კი სუსტი. მაგრამ ყოველი გაძლიერება ქართული სახელმწიფოებრიობისა დაკავშირებული იყო ევროპასთან. ცნობილია საქართველოს სახელმწიფოებრიობის განსაკუთრებული გაძლიერება I-II სს-სა და XII-XIII სს-ში. ეს იბერიის (საქართველოს) სახელმწიფოებრიობის და კულტურის გაფურჩქვნის განსაკუთრებული საუკუნეები იყო.

მცხეთის მიდამოებში არქეოლოგებმა აღმოაჩინეს ქვის სტელა ბერძნული და ლათინური წარწერებით. მასში ნათქვამია, რომ სტელა არმაზის ციხის გალავანთან აღიმართა რომის იმპერატორების ვესპასიანეს და დომიციანეს სახელით, ნიშნად იბერიასა და რომის იმპერიას შორის მეგობრული ურთიერთობისა. წარწერაში, რომელიც შედგენილია I ს-ის 70-იან წლებში, იბერიის მეფე მითრიდატეს ეწოდება „კეისრისა და რომაელი ხალხის მეგობარი“. ფაქტი, რომ რომის იმპერია, იმჟამინდელი მსოფლიოს ზესახელმწიფო, თავის მეგობრად მიიჩნევდა იბერიას, ცხადია, ძალზე მნიშვნელოვანი მომენტი იყო და ამას უკვალოდ არ ჩაუღია, არა თუ უკვალოდ, არამედ ამ მეგობრობამ განადიდა და განაბრწყინა იმჟამინდელი საქართველო. გაიზარდა მისი საზღვრები, იბერთა მეფემ თავისი გავლენა განავრცო, გაძლიერებულია მისმა არმიამ, მემატრიანეთა ცნობით, რამდენჯერმე დაამარცხა პართიის ჯარი. საქართველოში I-II სს-ში გადიოდა საერთაშორისო სავაჭრო გზები, არქეოლოგიურ მონაპოვარი აჩვენებს იმპორტული მასალის სიუხვეს. ისტორიკოსთა დასკვნით რომის იმპერიასთან მეგობრობის დროს I ს-ის 30-იანი წლებიდან II ს-ის 60-იანი წლების ჩათვლით იბერია იყო ძლიერი სახელმწიფო, ამიტომაც რომაელი ისტორიკოსები ტაციტიუსი, დიონ კასიუსი

და სხვები თავიანთ თხზულებებში ხალისით უთმობდნენ ადგილს იბერიის სისხლსავსე ცხოვრების აღწერას. შუა საუკუნეთა ევროპელები ანტიკური დროის იბერიას უკეთ იცნობდნენ, ვიდრე თავიანთი ეპოქის საქართველოს. რომის იმპერიასთან მეგობრობის ნიშნად რომში სტუმრად მიიწვიეს იბერთა მეფე ფარსმან ქველი, იგივე ფარსმან II (134 წელს იმპერატორ ანტონიუს პიუსის დროს), სადაც ის დიდი პატივით მიიღეს, რომში დაიდგა იბერთა მეფის ფარსმან II-ის ცხენოსანი ქანდაკება, ამასთანავე ისტორიკოსის ცნობით იმპერატორს გაუფართოვებია იბერიის საზღვრებიც. ქართველმა ხალხმა მაღლიერების ნიშნად ფარსმან მეფეს „ქველი“ უწოდა თავისი გულმოწყალების გამო, ის იყო წინაპარი საქართველოს მეფე რეგ მართლისა, რომელსაც III ს-ის დასაწყისში წყაროს ცნობით – უკვე მოსმენილი ჰქონდა წმიდა სახარება – „სმენილ იყო მისდა მცირედ რამე სახარება უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი და აქვნდა რამე სიყვარული ქრისტესი“ (ქართლის ცხოვრება, ტ. I, გვ. 58).

არანაკლები სიდიადე მოიპოვა საქართველომ ათასი წლის შემდეგ, XII ს-ის დასაწყისში, მეფე დავით აღმაშენებლის დროს. იმაჟამად, თურქ-სელჯუკებისა და ეგვიპტელების გავლენის ქვეშ მოექცა პალესტინის წმიდა ადგილები. ამასთანავე, ბიზანტიის იმპერია თურქ-სელჯუკებმა ძლიერ დაამარცხეს და შეუტიეს საქართველოს. თურქ-სელჯუკები, რომელთაც ბიზანტია დაამარცხეს უთუოდ საქართველოს საბოლოო დამარცხებასაც შეძლებდნენ. ამ დროს საქართველოს ესაჭიროებოდა ისეთი დამხმარე ძალა, რომელიც შეძლებდა თურქ-სელჯუკების ყურადღების გადატანას საქართველოდან სხვა მიმართულებით. მართლაც,

ქართველთა მემატიანის თქმით ეს შეძლეს ევროპელმა მეფეებმა, როცა ჯვაროსნულმა მოლაშქრეებმა თურქ-სელჯუკებს შეუტყის მცირე აზიასა და წმიდა მიწაზე. შეიქმნა ერთიანი ფრონტი ქრისტიანობის დასაცავად. ჩვენი მემატიანე დავით აღმაშენებლის წარმატებებსა და ქართული სახელმწიფოებრიობის აღორძინების დაწყებას უკავშირებს ამ პროცესებს. ის წერს – „ამას ჟამსა გამოვიდეს ფრანგნი, აღიღეს იერუსალიმი და ანტიოქია, და შეწევნითა ღვთისათა მოეშენა ქვეყანა ქართლისა, განძლიერდა დავით და განამრავლნა სპანი და არღარა მისცა სულტანს ხარაჯა და თურქნი ვერღარა დაიზამთრებდეს ქართლს“ (ქართლის ცხოვრება, I, 1955, გვ. 325-326). მასასადამე, დაახლოებით 1099 წელს საქართველოს აღორძინების დასაწყისად მიიჩნევა იმ ერთიანი ქართულ-ევროპული სამხედრო კოალიციის შექმნა, რომელმაც შეძლო თურქ-სელჯუკების საბრძოლო მიმართულების გადატანა საქართველოდან უფრო სამხრეთით პალესტინისა და მცირე აზიისაკენ, მემატიანის სიტყვით. მუსულმანთაგან გათავისუფლდა იერუსალიმი, წარმოიქმნა ქრისტიანული სამეფო იერუსალიმისა, რომლის მეფეც თვითონ ჩამოსულა საქართველოში დავით აღმაშენებელთან მოსალაპარაკებლად. დიდგორის სახელოვან ომშიც ჯვაროსანთა 500 რაინდის მონაწილეობას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან რაინდთა სამხედრო აღჭურვილობა და ბრძოლისუნარიანობა ამხნეებდა სხვა მებრძოლებს. დიდ დავით აღმაშენებელს მემატიანე „მეორე ალექსანდრე მაკედონელს“ უწოდებს, რომელმაც შეძლო ქართველი ერის კონსოლიდაცია და საქართველოს სახელმწიფოებრივი ინტერესების დასაცავად მეგობრული კავშირების შეკვრა ევროპის სამხედრო

ძალებთან. მართლაც, XII ს-ის საქართველო ისევე ბრწყინავდა, როგორც ათასი წლის წინ ფარსმან II-ის დროს.

ზემოთმოყვანილიდან კარგად ჩანს, რომ საქართველოს სახელმწიფოებრივი გაძლიერების ვრცელი ეპოქები ეფუძნებოდა მეგობრობასა და მჭიდრო ურთიერთობას ევროპულ ქვეყნებთან.

საქართველოს ერის თავისთავადობის საყრდენი ათასწლეულთა მანძილზე იყო და ამჟამადაც არის მართლმადიდებელი სარწმუნოება. სიყვარული ამ ეროვნული სარწმუნოების მიმართ ვერ დაჩრდილა რუსეთის იმპერიის მიერ საქართველოს დაპყრობამ XIX ს-ის დასაწყისში. ივანე ჯავახიშვილი თავის წიგნში „დამოკიდებულება რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში“ კარგად აღწერს, ნაბიჯ-ნაბიჯ, კეთილმეგობრობის ნიღბით, თუ როგორ აუქმებდა რუსეთის იმპერია საქართველოს სახელმწიფოებრიობასა და ძირს უთხრიდა მისი მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიას. ბოლო 200 წლის მანძილზე რუსეთის მიერ ქართველთა შორის დაინერგა მრავალი ცრუ იდეოლოგიური წარმოდგენა. მაგალითად, ამჟამად გავრცელებული თვალსაზრისი, თითქოსდა ევროპული ცივილიზაცია მიუღებელია მართლმადიდებლობისათვის. ეს რა თქმა უნდა ასე არაა. სინამდვილეში მართლმადიდებელ ერთა და ქვეყანათა უმეტესი ნაწილი ევროპული სივრცის სრულფასოვანი წევრია. მაგალითად, მართლმადიდებლური ქვეყნები საბერძნეთი, ბულგარეთი, რუმინეთი ევროკავშირისა და ნატოს წევრები არიან, შესაბამისად ისინი თავიანთ თავს გრძნობენ უფრო დაცულად. მაგალითად, მე ბედნიერება მქონდა 80-იან წლებში მემოგზაურა საბერძნეთში და მომელოცა ათონის მონასტრები. იმჟამად, საბერძნეთი თითქმის

ისეთივე განვითარების ქვეყანა იყო, როგორც საქართველო. მეორეჯერ, თითქმის 20 წლის შემდეგ, კვლავ ვეწვიე საბერძნეთს სხვაობა ძალზე დიდი იყო. საბერძნეთი 20 წლის მანძილზე გაძლიერდა და განვითარდა. როცა ვიკითხე თუ რა იყო ამის მიზეზი განაცხადეს, რომ შევედით ევროკავშირში და მისგან მიღებული უდიდესი ეკონომიკური მხარდაჭერის შედეგად სახეზეაო. ასე, რომ მართლმადებლური ქვეყნების უდიდესი ნაწილი ევროპული სივრცის წევრია, ისინი ამჟამად ვითარდებიან და იფურჩქნებიან. ამავე სივრცის ნაწილი იყო ძველთაგანვე საქართველო. ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ ჩვენი მართლმადიდებელი ქვეყანა მსგავსად ბულგარეთის, რუმინეთისა და საბერძნეთისა, კვლავ დაუბრუნდება მის მშობლიურ ევროპულ სივრცეს, რომლის ნაწილად მიაჩნდა მას თავისი თავი ათასწლეულთა მანძილზე.

მართალია, საქართველო ძველთაგანვე იყო ბუნებრივი ნაწილი ევროპული სივრცისა, მაგრამ, აღსანიშნავია, რომ მას გააჩნდა თავისი საკუთარი ეროვნული იდენტობა – საკუთარი კულტურა, რომელიც ეფუძნებოდა ქართულ ენასა და დამწერლობას. ქრისტიანობა ქართველმა ერმა მიიღო საკუთარ, მშობლიურ ქართულ ენაზე და არა უცხო, იმჟამად საერთაშორისო ბერძნულ ანდა ლათინურ ენებზე. ქრისტიანული კულტურის განვრცობა ევროპაში გლობალიზაციის ერთ-ერთი პირველი ეტაპი იყო. ეს კულტურა მთლიანად მიიღო ქართველმა ერმა, მაგრამ გარდაქმნა ის საკუთარი ეროვნული კულტურის ქურაში და შედეგად აღმოცენდა ეროვნულ-ქართული ქრისტიანული კულტურა, რაც ქართველი ერის თავისთავადობის, მისი იდენტობის საფუძველი იყო. ამ საქმეს ემსახურებოდნენ თაობები

ქართველი სასულიერო მამებისა, მათ შორის განსაკუთრებითაა აღსანიშნავი ათონის ივერთა მონასტრის სასულიერო კერა, რომელმაც შეძლო უვრცელესი ბერძნული ლიტერატურის ქართულ ენაზე თარგმნა-გადმოღება თავისი ერისათვის.

ჩვენ ამით იმის თქმა გვსურს, რომ ამჟამადაც გლობალიზაციის ახალი ტალღის ეპოქაში, ქართველმა ერმა თანამედროვე ცივილიზაციის მიღწევები უნდა მიიღოს და გაითავისოს არა რომელიმე საერთაშორისო ენის, არამედ ეროვნული ქართული ენისა და დამწერლობის საშუალებით. თანამედროვე ტექნიკური მიღწევები, ახალი ტექნოლოგიები ქართულენოვანი უნდა იყოს. ჩვენი მეზობელი ხალხები უფრო მომზადებულნი შეხვდნენ გლობალიზაციის თანამედროვე ტალღას. მაგალითად, ავილოთ თითქოს-და უმარტივესი მობილური ტელეფონი – საქართველოში ამ ტექნიკური საშუალებებისათვის ვიყენებთ ლათინურ შრიფტს, მაშინ, როცა ამისათვის აზერბაიჯანში, სომხეთში, უკრაინასა და ყველა მეზობელ ქვეყანაში ეროვნული საანბანო შრიფტები გამოიყენება. ამის შედეგად, აღმოჩნდა, რომ ჩვენი მოზარდი თაობის ერთ ნაწილს ლათინური ასოებით უფრო ემარჯვება აზრების ჩაწერა, ვიდრე ათასწლოვანი ქართული შრიფტით. ეს თავზარდამცემი მომენტია.

ახლა არის მოწოდება საყოველთაოდ შევისწავლოთ საერთაშორისო ენები ინგლისური და რუსული და მათი საშუალებით ვეზიაროთ თანამედროვე მსოფლიო ცივილიზაციას, ეს არის მცდარი გზა. ჩვენ გვაქვს წინაპრების კარგი მაგალითი, კიდევ ერთხელ რომ ვთქვათ, ათონელი მამების დროს X-XI სს-ში საერთაშორისო ცივილიზაციის და გლობალიზაციის ენა ბიზანტი-

ურ სამყაროში იყო ბერძნული, დასავლეთ ევროპაში კი ლათინური. მათი ცოდნის გარეშე თითქოსდა ვერავინ ეზიარებოდა იმჟამინდელ ცივილიზაციას, მაგრამ ათონელმა ქართველმა მამებმა სხვა გზა აირჩიეს, მათ ის კი არ მოუწოდეს ქართველებს, რომ ყველას შეესწავლა ბერძნული ენა, არამედ თვითონ დაიწყეს ბერძნულიდან თარგმნა უზარმაზარი ლიტერატურისა და ბერძნულენოვანი ცივილიზაცია ქართული ენის მეშვეობით გაათავისებინეს ქართველთა თაობებს. ამჟამად, საჭიროა, თანამედროვე ტექნიკური საშუალებები აღიჭურვოს ქართული შრიფტით, დაინერგოს საყოველთაო საკომპიუტერო თუ სატელევიზიო ქართულენოვნება და გლობალიზაციის ტალღა მივიღოთ ეროვნული იდენტობის სრული შენარჩუნებით. ასე უკვე იქცევიან აზერბაიჯანელები, სომხები, უკრაინელები, თუ არას ვიტყვით თურქეთსა და რუსეთზე, ბულგარეთსა და რუმინეთზე.

საბოლოოდ, უნდა ვთქვათ, საქართველო იყო და უნდა იყოს ნაწილი ევროპისა თავისი საკუთარი სახით, საკუთარი იდენტობით.

18.X.2011

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
კონფერენცია თემაზე: „საქართველო ევროპულ სივრცეში“

საბჭმსო

სახელმწიფო ენა – საქართველოში მოსახლეობის ინტეგრაციის, სამოქალაქო-საზოგადოებრივი ერთიანობის მიღწევისა და კონფლიქტების დარეგულირების საშუალება	3
საქართველო ევროპულ სივრცეში საკუთარი ეროვნული იდენტობით	14